

VÍZBEFÜLT FÉRFI CONEY ISLAND-EN, New York, 1940

»AZ emberi együttérzés alapja az,
hogy a földi élethez kötődik.«

EGYÜTT ÉREZNI VALAKIVEL

PETER KEMP

Az emberi együttérzés alapja az, hogy a földi élethez kötődik. Az etika feltétele a jelenvalóság.

Az etika nem más, mint a jó élet víziója. Ehhez nem elég az érzékenység, az is kell, hogy az embernek legyenek érzései mások iránt. A mi kultúránkban legalábbis aligha képzelhető el jó élet a társadalom valamilyen formája nélkül.

Arisztotelész (Kr. e. 384–322), aki elsőként dolgozta ki a „jó élet tanát”, vagyis egyfajta etikát, ezt a politika részének, vagyis társadalmi jelenségnek tekintette. A *Nikomakhoszi etika* a *Politika* című művének kibővített bevezetője. Eszerint az etika a más emberekkel fenntartott jó viszonyról szól: másokkal szembeni tetteinkről, mások tetteire adott reakcióinkról, együttműködésünkről. Az etika több pusztán barátságnál, hiszen magába foglalja a társadalmi szerveződés, az államvezetés és a politika problematikáját is.

Az etika már a kereszténység létrejötte előtti zsidó közösségekben is a társadalomalapításról szól. A tízparancsolat eredetileg nem más, mint a társadalmi együttélésre vonatkozó szabály. Ez idő tájt még nem különül el egymástól az etika, a törvény és a jog fogalma.

A kereszténység születésétől kezdve azonban az etika radikálizálódni kezd (mondhatjuk úgy is, hogy az etika „szenvedélyesebbé válik”). Erre akkor kerül sor, mikor Jézus bevezeti az

egyén abszolút értékének fogalmát. Jézus több tanítása utal erre, például az elveszett bárányról szóló: „Ha egy embernek száz juha van, és egy azok közül eltévelyedik: vajon a kilencvenkilencet nem hagyja-e ott, és a hegyekre menvén nem keresi-e azt, amelyik eltévelyedett?” [MÁTÉ 18,12–13] Hasonló a mondanivalója a tékozló fiúról szóló jól ismert példabeszédnek is: a fiú hazatér, és az apa ünnepelve fogadja: „Mert ez az én fiam meghalt, és feltámadott; elveszett és megtaláltatott.” [LUKÁCS 15,24] És végül a híres kérdés: „Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, de a lelkét elveszíti?” [MÁRK 8,36]

Ezáltal az etika sokkal radikálisabbá válik, mint a jog és a törvény, amely az ember külső kapcsolatait szabályozza. Ma ez a radikális gondolat legjobban egy eszmével fejezhető ki: az egyén nem helyettesíthető. Immanuel Kant hatására e gondolat ki lép a vallás fogalomtárából, és a filozófiába vándorol. 1785-ben, a *Morál metafizikájában* Kant kijelenti, hogy az etika (a gyakorlati filozófia) alapgondolata szerint az ember cselekedeteivel tiszteletben kell hogy tartsa embertársát mint önmagáért való célt, nem pedig mint eszközt.

Persze mindannyian úgy tekintünk egymásra, mint céljaink elérésének eszközeire – hasznot húzunk egymásból, hogy elérjük, amit akarunk.

Ha azonban a többieket pusztá eszköznek tekintjük céljaink eléréséhez, embertársaink tetteink részeivé redukálódnak. Ekkor már nem tekintjük őket önmagukért való célnak, helyettesíthetetlenek.

APA HALOTT GYERMEKÉVEL A SZKOPJEI FÖLDRENGÉS UTÁN, Jugoszlávia, 1963

WILLIAM CONNAUGHTON UGRANI KÉSZÜL A GEORGE WASHINGTON HÍDRÓL,
DE LELKÉRE BESZÉLNEK..., New York, 1957

» SENKI *sem nélkülözhetetlen,*
mindenki pótolhatatlan «

Érdekes módon Kant gondolatának megszületése arra az időre tehető, mikor a növekvő iparosodás megváltoztatja a társadalmi szerveződés korábbi formáját. A kézművesek kényyszerűségből lemondanak hivatásukról, és a nagy gyárakban keresnek munkát, ahol őket is tárgyaknak tekintik. Kant gyakorlati filozófiája mintegy emlékeztető arra, hogy az ember értéke nem „árban” mérhető gazdasági vagy technikai érték, hanem felbecsülhetetlen, önmagáért való. Az egyén értéke nem mérhető, helyettesíthetetlen voltát bizonyítja, hogy mikor elvesztünk valakit, helyére nem léphet más. A távozó ember olyan úrt hagy maga után, amelyet soha többé nem lehet betölteni.

Habár az egyén a gazdasági élet minden területén lecserélhető, munkáját más is elvégezheti, a modern etika felfogása szerint az ember mégsem helyettesíthető, hiszen érzéseinkkel ellenkezne úgy tekinteni embertársainkra, mint pusztá eszközre.

Egy modern kanadai filozófus, Christoffer Hodgkinson így fejezi ki ezt a gondolatot: „No one is indispensable, everyone is irreplaceable” – senki sem nélkülözhetetlen, mindenki pótolhatatlan.

102 KEMP A modern etika szemlélete szerint tehát minden ember a maga nemében egyedülálló. Értelmezhetnénk ezt akár a biológiára leszőkítve is: mindenkinek megvan a saját DNS-kódja, de ez nem elég. Az ember egyedülálló volta valami pszichológiai, vagy ha úgy tetszik, egzisztenciális tény. Ellenkező esetben az azonos genetikai kóddal rendelkező emberek (pl. egypetéjű ikrek) nem volnának egyszeri és megismételhetetlen egyének. Ők azonban etikai, egzisztenciális szempontból *pótolhatatlanok*, hiszen nem lehet őket egymással felcserélni. Ha meghal az egyik, a veszteség pótolhatatlan. Mit sem használ, hogy él még egy lény, ugyanazzal a DNS-kóddal.

[A PÓTOLHATATLAN, 1991, ford. Kerekes Mónika]

HATODIK SUGÁRÚT, New York, 1959

» ŐK azonban etikai,
egzisztenciális szempontból
pótolhatatlanok «